

Δοκίμια για την ανεξαρτησία

Μόδα και σιωπή και το '21

Από τον Απόστολο Διαμαντή

Κωνσταντίνος Σβολόπουλος
Κατακτώντας την ανεξαρτησία.
Δέκα δοκίμια για την Επανάσταση
του 1821
εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, σ. 274

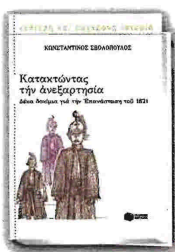
«...και τότε λέγονται έθνη όταν είναι στολισμένα με πατριωτικά αισθήματα· το αναντίον λέγονται παλιόψαθες των εθνών και βάρος της γης. Και διά τούτο ως πατρίδα γενική του κάθε ενού και έργο των αγώνων του μικρότερου και αδύνατου πολίτη, έχει κι αυτός τα συμφέροντά του εις αυτήν την πατρίδα, εις αυτήν την θρησκεία.»

Στρατηγός Μακρυγιάννης

Ο ιστορικός Κ. Σβολόπουλος μοιάζει να εισφέρει τον επιστημονικό του οβολό κυριολεκτικά πάνω στην ώρα: το '21, αυτό το παγκόσμιο γεγονός, έπειτα από χρόνια σιωπής είναι ξανά στη μόδα – αυτή τη φορά για άλλους λόγους. Για όλη τη ρομαντική γενιά μάλιστα των Ελλήνων ποιητών του 19ου αιώνα, από τον Σολωμό και τον Κάλβο, μέχρι τον Βολαωρίτη, ήταν η ιστορία η μήτρα της ποίησης, αυτή που δίνει ακόμη και την ποιητική μορφή. Βρίσκουμε εκεί επίσης, μέσω της γενιάς του Παπαρρηγόπουλου και του Πολίτη, μια καθαρή μορφή της νεοελληνικής εθνικής συνείδησης, που συνδέει τον ρομαντισμό με τον λαό και το έθνος. Ο νεοελληνικός κόσμος έζησε έτσι αρμονικά μέσα στο ιστορικό του βίωμα, στην πραγματικότητα της συνέχειας του ελληνικού πολιτισμού. Η κυριαρχία εξάλλου του περιήμου τριαδικού σχήματος του Ζαμπέλιου και του Παπαρρηγόπουλου – αρχαίος, μεσαιωνικός και νέος Ελληνισμός – ήταν πλήρης σε όλο τον 19ο αλλά και τον 20ο αιώνα.

Κάπως έτσι είχαν τα πράγματα, εφόσον το ερμηνευτικό αυτό σχήμα δεν αμφισβητήθηκε ούτε καν από τη μαρξιστική ιστοριογραφία, στο έργο του Κορδάτου ή του Σβορώνου. Οσο, το τελευταία χρόνια – κυρίως μετά το '90 – κάνει ιδιαίτερο θόρυβο και στην Ελλάδα η λεγόμενη «νέα ιστοριογραφία», μια αναθεωρητική τάση με κεντρικό άξονα τον αντι-εθνικισμό. Πρόκειται για μια ιδιόμορφη ελληνική μεταγραφή στα δικά μας μιας τάσης της αμερικανικής ιστοριογραφίας – μεταμοντερνιστικής ας πούμε και καθαρά ιδεαλιστικής. Σύμφωνα μ' αυτήν την ακραία νομιναλιστική οπτική, τα έθνη δεν είναι πραγματικότητες, αλλά νοητικές κατασκευές, ιδέες που γεννήθηκαν από τις πολιτικές ανάγκες του σύγχρονου κράτους.

Είναι σαφές πως αυτή η υπαγωγή του έθνους στο κράτος, και επομένως η σχετικοποίησή του, εξυπηρετεί πρωτίτως πολιτικές ανάγκες, δηλαδή την αποδυνάμωση του εθνικού πλαισίου, σε όφελος μιας ομογενοποιημένης παγκόσμιας αγοράς. Και το '21; Οι εθνικές επαναστάσεις στην Ευρώπη; Αρχισαν να χάνουν τη λάμψη τους στον μικρό αυτό, αλλά αρκετά θορυβώδη επιστημονικό κύκλο. Η

Ελλάδα πρωτοτύπησε, πιηκίζοντας εφήμερες ιστοριογραφικές μόδες που δεν έχουν καλή συναρμογή με τις πραγματικότητες των ιστορικών εθνών – και του ελληνικού φυσικά. Ετσι, είναι χαρακτηριστικό πως μετά την αποχώρηση του Βασίλη Σφυρόρα από το Πανεπιστήμιο Αθηνών, δεν εξελέγη κανένας νεότερος καθηγητής, εξειδικευμένος στην Επανάσταση του 1821. Η θέση έμεινε – και μένει – κενή! Μοιάζει απίστευτο, αλλά είναι γεγονός: σαν να ντρεπόμαστε για τον αγώνα της ανεξαρτησίας μας από τον τουρκικό ζυγό. Και έτσι το πρώτο εκπαιδευτικό ίδρυμα της χώρας αγνοεί το '21! Είναι σαν να πάμε στην Αμερική ή τη Γαλλία και να μη βρίσκουμε στα πανεπιστήμια ανθρώπους να διδάσκουν την Αμερικανική ή τη Γαλλική Επανάσταση! Και όσοι νεότεροι ιστορικοί ασχολούνται με το '21 σήμερα στην Ελλάδα, το κάνουν συχνά από τη σκοπιά της αμφισβήτησής του, καθώς όλες οι ερευνητικές προσπάθειες κινούνται στη λογική ενός κατασκευασμένου έθνους – το βλέπουμε ήδη το φαινόμενο και στην τηλεοπτική του πλέον εκδοχή.

Και έτσι, ο τεκμηριωμένος και συνθετικός ιστορικός λόγος του Κ. Σβολόπουλου, που εδράζεται με ασφάλεια στη μελέτη των υπαρκτών παραδόσεων και όχι στις αριστοί πεποιθήσεις, είναι μια καλή αρχή στην προσπάθεια απεμπλοκής της ιστορίας από την τρέχουσα πολιτική ατζέντα. Πρόκειται για τη συγκεντρωτική δημοσίευση 10 επιστημονικών εργασιών του ιστορικού, με άξονα το '21: η επαναστατική πρόταση του Ρήγα, η Φιλική Εταιρεία, ο φιλελληνισμός, ο Καποδιστριας, η σύσταση του νέου ελληνικού κράτους, μαζί με ένα πραγματικά έξοχο σε ακρίβεια και οξυδερκεία σχόλιο για μια καίρια παρατήρηση του Μπάιρον.

Ο Άγγλος φιλέλληνας, σύμφωνα με τον σύντροφό του Pietro Camba, πίστευε ότι η Ελληνική Επανάσταση δεν σχετιζόταν με τα αντιμοναρχικά κινήματα της Ευρώπης εκείνη την εποχή και επομένως δεν είχε σχέση ούτε με το συνταγματικό θέμα που έθεσε η Γαλλική Επανάσταση. Ο Μπάιρον πίστευε πως η Ελληνική Επανάσταση ήταν ένας αγώνας υπάρξεως των ορθόδοξων ελλήνων απέναντι στην ισλαμική βαρβαρότητα. Πως ή-

ταν δηλαδή «... αγών ηρωι, όφελος των απογόνων του λαού εις τον οποίον οφειλομεν τα πρώτα βάσεις της μαθήσεως».

Αυτή η πράγματι εντυπωσιακή θέση του Μπάιρον σχολιάζεται από τον Σβολόπουλο με τρόπο καθαρά ρεαλιστικό: χωρίς ιδεοληψίες. Υπευθυμίζει την αρχική σχέση του ελληνικού επαναστατικού κινήματος με τους καρμπονάρους της Ιταλίας και τον γαλλικό πατριωτισμό, για να περάσει όμως γρήγορα στον εντοπισμό της ελληνικής ιδιαιτερότητας στο «Μάχου υπέρ πίστεως και πατρίδος» και στην Εθνική Συνέλευση του 1827, που τόνιζε τον αγώνα «της χριστιανικής θρησκείας εναντίον του Κορανίου». Ο Σβολόπουλος θα επισημάνει πως ο Μπάιρον ανησυχούσε για την τύχη της Ελληνικής Επανάστασης και δεν ήθελε να ταχθεί αυτή υπέρ της μιας πολιτικής μερίδας της Ευρώπης, υπέρ των δημοκρατικών δηλαδή και εναντίον των μοναρχικών, διότι αυτό θα αδυνάτιζε το φιλέλληνο μέτωπο. Λέει ο Σβολόπουλος πως ο Μπάιρον «θα αποτρέψει τους Έλληνες από την επίκληση των δημοκρατικών αρχών, σκοπιμότητας λογίζομενος την ευδωκίαν του αγώνος και όχι την είσασιν θεωριών» (σ. 225).

Και κλείνει ο συγγραφέας: «Η Πύλη, εναντίον της οποίας στρεφόνταν η Επανάσταση, δεν εντασσόταν στη χορεία τους (των ευρωπαϊκών μοναρχιών). Αλλ' ούτε και ανήκε στην ευρύτερη χριστιανική κοινότητα, τις αρχές της οποίας είχαν οι ευρωπαίοι μονάρχες επιφορτιστεί να προστατίσουν. Υπό το κράτος αυτών των πραγματικών καταστάσεων θα καλλιεργηθεί, έκτοτε, η εντύπωση για την ύπαρξη απόκλισης στα επαναστατικά κινήματα της Ελλάδας και της λοιπής Ευρώπης».

Πρόκειται για μια σημαντική επισημάνση «των πραγματικών καταστάσεων» και όχι για μηχανιστική μεταφορά ιστοριογραφικών μοντέλων. Ποιό είναι το θέμα; Πως το ερμηνευτικό σχήμα του '21, το οποίο εδράζεται πάνω στις προφάνειες του «Νεοελληνικού Διαφωτισμού» – ενός ισχνού ιστορικού φαινομένου, κατά τον Παναγιώτη Κονδύλη – είναι μάλλον ακατάλληλο να ερμηνεύσει τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της εθνικο-απελευθερωτικής Επανάστασης των Ελλήνων. Και πως απαιτείται εδώ ο συνυπολογισμός των παραμέτρων που θέτει η ίδια η πραγματικότητα της ύπαρξης των ελληνορθόδοξων πληθυσμών, από την εποχή του Βυζαντίου και μέχρι το '21: μια διαδρομή εθνικής συνέχειας πάνω στο έδαφος της γλωσσικής και θρησκευτικής διαφοράς. □